

УДК 167/168 : 636 : (1-0)

КРИВА Ю.Р., аспіранткаНауковий керівник – **БАЛАНЮК І.Ф.**, д-р екон. наук*ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”***ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА УКРАЇНИ**

У статті розглянуто та обґрунтовано основні методологічні засади територіального розвитку тваринництва, використання яких зможе покращити економічні показники цієї галузі, а також підвищити обсяги виробництва, рентабельність та конкурентоспроможність продукції тваринництва. Проаналізовано вплив зовнішніх факторів, які, в свою чергу, несуть позитивний та негативний вплив на розвиток галузі. Визначено науково-методологічні засади розвитку тваринництва в аграрних підприємствах та господарствах населення різного територіального розташування, висвітлено зміст та обґрунтовано суть основних принципів дослідження територіального розвитку тваринництва. Практичне застосування методології розвитку тваринництва дасть змогу в майбутньому покращити економічну стабільність галузі та підвищити обсяги виробництва продукції тваринництва, що позитивно вплине на розвиток економіки регіону в цілому.

Ключові слова: тваринництво, метод, методологія, принцип, фактор.

Постановка проблеми. Виробництво достатньої кількості якісної тваринницької продукції є стратегічним завданням в роботі виробників цієї продукції, відповідних органів та їх керівників на регіональному та державному рівнях. Розвиток тваринництва потребує дедалі більшої уваги з боку переробних підприємств, адже саме від ефективного використання матеріальних ресурсів та основних фондів залежить якість їх продукції. Незважаючи на вдосконалення технологічної переробки продукції тваринництва, а також появу сучасного обладнання та устаткування, актуальним залишається визначення методологічних підходів до розвитку тваринництва в аграрних підприємствах та господарствах населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку тваринництва присвячено низку наукових праць, зокрема і В. І. Аранчій, В. І. Бойка, О. В. Мазуренко, В. Я. Месель-Веселяка, Б. Й. Пасхавера, П. Т. Саблука, І. С. Трончука, О. М. Шпичака та ін. Значна увага в дослідженнях учених приділяється перспективам розвитку екологічного та органічного тваринництва, його основним тенденціям. Проте проблема територіального розташування тваринництва в контексті його розвитку в аграрних підприємствах та господарствах населення залишається недостатньо розкритою.

Мета дослідження полягає у визначенні та розкритті науково-методологічних засад розвитку тваринництва в аграрних підприємствах та господарствах населення різного територіального розташування.

Методи і матеріали дослідження. Дослідження проводилось з використанням праць вітчизняних та зарубіжних науковців, офіційних даних Державної служби статистики, Міністерства доходів і зборів, а також окремих виробників продукції тваринництва. У проведенні дослідження використовувались наступні методи: абстрактно-логічний, спостереження та синтезу.

Результати дослідження та їх обговорення. У науковій літературі методологія – термін, який залежно від контексту може сприйматися в різних значеннях: або як сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в певній науці, або як вчення про методи пізнання й перетворення дійсності [1]; методологія – це тип раціонально-рефлексивної свідомості, спрямований на вивчення, вдосконалення й конструювання методів. Поняття “методологія” має два основних значення: по-перше, – це система певних правил, принципів і операцій, що застосовуються у тій чи іншій сфері діяльності (в науці, політиці, мистецтві тощо); по-друге, – це вчення про цю систему, загальна теорія методу [2]. Методологія науки – система методологічних і методичних принципів і прийомів, операцій і форм побудови наукового знання [3]; система принципів і способів організації і побудови теоретичної і практичної діяльності; сукупність методів, застосовуваних у будь-якій науці [4].

У “Глумачному словнику української мови” термін “методологія” визначається як вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу, його філософська, теоретична основа; сукупність методів дослідження, що застосовуються в науці відповідно до специфіки об’єкта її пізнання [5].

В економічному словнику методологію визначають як вчення про принципи побудови, форми та способи наукового пізнання [6].

Враховуючи вище викладені тлумачення науковців, вважаємо, що доцільно методологію

дослідження територіального розвитку тваринництва в аграрних підприємствах та господарствах населення розглядати через засади, методи, фактори впливу та принципи.

Основними методологічними засадами територіального розвитку тваринництва, на наш погляд, є:

- зональний поділ території області та врахування показників її продуктивності;
- забезпечення ефективного розвитку тваринництва;
- формування належної кормової бази;
- налагодження випуску конкурентоспроможної продукції тваринного походження;
- орієнтація продукції тваринництва на задоволення потреб суспільства;
- врахування особливостей розвитку тваринництва в умовах урбанізації;
- постачання переробних підприємств продукцією тваринного походження;
- підвищення якості тваринницької продукції;
- оптимізація шляхів збуту продукції тваринництва.

Зональний поділ території області та врахування показників її продуктивності. Велике значення у розвитку сільського господарства мають природні умови місця розташування господарств населення. Від них залежать спеціалізація та обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, а також її реалізація. Різноманітність думок авторів дає підстави для формулювання таких назв природно-територіальних зон Івано-Франківської області: низинна, передгірна, гірська.

Забезпечення ефективного розвитку тваринництва. Тваринництво є провідною галуззю агропромислового сектору України, основним призначенням якої є виробництво продуктів харчування тваринного походження в обсягах, що відповідають нормам продовольчої безпеки [7]. Тваринництво Івано-Франківщини відіграє велику роль у валовому виробництві сільськогосподарської продукції регіону. Незважаючи на значне зменшення поголів'я худоби в області, у порівнянні з 1990-ми роками, у 2012 р. простежується позитивна тенденція до його зростання. Проте, для збільшення виробництва продукції тваринництва, виходу його з кризи необхідно забезпечити: інтенсивний розвиток тваринницьких галузей в господарствах усіх форм власності та господарювання; урахування зональних умов тваринництва; фінансову підтримку виробників тваринницької сировини в придбанні машин та обладнання для ферм й удосконаленні економічних відносин між постачальниками матеріально-технічних ресурсів і споживачами [8].

Формування належної кормової бази. Галузь кормовиробництва – одна з найбільш занедбаних в агропромисловому комплексі. Проблема її розвитку на сучасному етапі полягає не стільки в необхідності нарощування обсягів кормових ресурсів, скільки в пошуку шляхів їх раціонального використання. Зростає значення державної політики в царині формування комплексної програми розвитку галузі тваринництва з урахуванням результатів оцінки внутрішньої потреби в кормах і ресурсного потенціалу кормовиробництва [9].

Налагодження випуску конкурентоспроможної продукції тваринного походження. Ефективність тваринництва, як і будь-якої іншої галузі економіки в ринкових умовах, значною мірою визначається її конкурентоспроможністю, що відображає якість господарювання в умовах ринкового середовища, здатність змагатися на конкурентному ринку ресурсів (матеріальних, грошових, фінансових, інформаційних) з іншими виробниками за якістю й ціною товарів, витратами, з метою завоювання ринку та досягнення більш високої прибутковості [10].

Орієнтація продукції тваринництва на задоволення потреб суспільства. Продукти тваринництва належать до категорії цінних продуктів харчування. Від якості харчових продуктів залежить стан розвитку організму, здоров'я та дієздатність людини. Компоненти, що входять до їх складу, є матеріалами для побудови тканин, біосинтезу систем, які регулюють життєдіяльність організму, а також покривають енергетичні затрати [11].

Врахування особливостей розвитку тваринництва в умовах урбанізації. Процеси урбанізації та істотного зменшення кількості осіб, зайнятих в аграрному секторі економіки, призвели до того, що в частині підприємств окремих регіонів вибуття робочої сили перевищило кількість, яка може бути компенсована засобами механізації та технічного забезпечення виробництва. Це спричинило виникнення дефіциту робочої сили. Водночас у багатьох регіонах відчутний надлишок трудових ресурсів на селі, а тому тут гостро постає питання зайнятості та ефективного використання працівників. Суттєвою відмінністю у формуванні й використанні трудового потенціалу сільського господарства є те, що сільське господарство через свою специфіку не лише залежить від ринку трудових ресурсів, але й саме впливає на його стан [12].

Постачання переробних підприємств продукцією тваринного походження. Для ефективного розвитку та функціонування підприємств харчової промисловості України необхідно забезпечити

стабілізацію та прискорення темпів розвитку сировинної бази, переорієнтацію господарських процесів за умов раціонального використання різноманітних ресурсів, захисту вітчизняного продовольчого ринку від імпорту продовольчих товарів, розробки динамічного економічного та фінансового механізму господарювання харчових підприємств. Харчова промисловість здатна забезпечити не лише потреби населення в основних видах продуктів харчування, але й сформувати продовольчий фонд і експортний потенціал України. Кожна з галузей харчової промисловості має свою сировинну базу зі своїми специфічними особливостями, тому одним із головних чинників її ефективного регіонального розвитку є економічно обґрунтоване розміщення виробництва сільськогосподарської харчової сировини [13].

Підвищення якості тваринницької продукції. Важливе завдання розвитку тваринництва полягає в збільшенні не лише кількості, але й підвищенні якості продукції. Цьому мають сприяти методи селекції та науково обґрунтовані норми годівлі тварин, поліпшення технічного оснащення ферм, матеріальне стимулювання працівників за підвищення якості продукції. Загальні завдання, які необхідно вирішувати в галузі тваринництва, полягають у тому, щоб забезпечити зростання продуктивності та поголів'я худоби і на цій основі збільшувати обсяги виробництва високоякісної продукції за найменших затрат праці та коштів [11].

Оптимізація шляхів збуту продукції тваринництва. Маркетинг є важливим стратегічним інструментом реалізації продукції тваринництва. Керівники сільськогосподарських підприємств повинні вчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища, прогнозувати та усувати впливи негативних чинників. Ефективність збуту продукції тваринництва залежить від наявності повної, достовірної та необхідної інформації про стан ринку та його кон'юнктуру, а також діяльності конкурентів та інші фактори впливу.

Основу дослідження в будь-якій галузі науки складає вибрана дослідником методологія. Поняття “методологія” та “метод” у деяких наукових школах вважають ідентичними, хоча вітчизняна наука чітко їх розмежовує. “Метод – спосіб організації практичного й теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями розвитку об'єкта” [14]. Від того, чи усвідомив науковець методи дослідження та чи зумів підібрати ті, які відповідають конкретній проблематиці, залежить кінцевий результат дослідної роботи. Метод – спосіб досягнення якої-небудь мети, вирішення конкретного завдання або ж сукупність прийомів освоєння дійсності, прийом або сукупність прийомів, які використовуються для досягнення цілей, тобто отримання нових знань чи їх поглиблення [4]. Методи дослідження в економіці – це прийоми, процедури й операції емпіричного та теоретичного пізнання, вивчення явищ дійсності, що є знаряддям одержання наукових фактів [4].

У процесі вивчення територіального розвитку тваринництва використовують сукупність загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема спостереження, узагальнення, порівняння, систематизацію, аналіз та синтез, індукцію та дедукцію, монографічний, аналогію, графічний та логічний.

Метод спостереження використовують для вивчення процесу розвитку тваринництва та його аналізу, а також виявлення позитивних і негативних тенденцій згаданого вище процесу. За допомогою методу узагальнення досліджують напрацювання вчених у галузі розвитку тваринництва. Для відображення змін у ній використовують метод порівняння. Для узагальнення та впорядкування основних понять, теоретичних досліджень та напрацювань науковців застосовують метод систематизації.

Методи аналізу та синтезу можна використовувати для вивчення особливостей розвитку галузі тваринництва та її основних складових.

За допомогою методів індукції та дедукції формують загальне уявлення про об'єкт дослідження на основі усталення та об'єднання попередньо виокремлених його складових.

Монографічний метод застосовують для вивчення та огляду попередніх досліджень. Метод аналогії використовують у дослідженні сутності тваринництва, його основних складових та внесення пропозицій щодо вдосконалення процесу розвитку галузі перенесенням на цей процес законів, які діють в інших сферах.

Графічний метод застосовується для узагальнення теоретичних і статистичних даних, забезпечення зрозумілості та наочності інформації. Для визначення перспектив тваринництва, а також передбачення його подальшого розвитку застосовують логічний метод.

Дослідження територіального розвитку тваринництва в аграрних підприємствах та господарствах населення передбачає дотримання низки принципів. У науці принципами називають загальні положення, якими слід підтверджувати наукові припущення, гіпотези або

теорії. Методологічними принципами (від лат. *principium* – основа, начало) називаються вихідні положення наукової теорії, що виконують функцію обґрунтування її змісту та визначають напрям і спосіб вивчення предмета дослідження. Принцип (від лат. *основа*) – центральне поняття, логічне вираження пізнання, основна ідея, що пронизує систему знань і встановлює субординацію цього знання. Основні принципи дослідження територіального розвитку тваринництва:

- комплексності – полягає у всеосяжному вивченні цієї проблеми;
- безперервності – процес розвитку тваринництва розглядається як постійний та безперервний;
- розвитку й історизму – полягає у вивченні вже відомих методів та підходів дослідження, а також виокремленні й впровадженні нових;
- гнучкості – обумовлює пристосування окремих елементів процесу розвитку тваринництва до впливу зовнішніх і внутрішніх факторів;
- послідовності – аналіз розвитку тваринництва відбувається в певній послідовності, в декілька етапів;
- багатоваріантності – передбачає своєчасне прогнозування декількох кінцевих результатів процесу розвитку тваринництва;
- остаточної мети – обумовлює спрямованість розвитку тваринництва на досягнення визначених цілей.

У процесі аналізу територіального розвитку тваринництва можна спостерігати позитивний та негативний вплив на нього зовнішніх чинників. Серед основних факторів можна виокремити наступні:

- технологічні – вплив застосування технологій (машин та устаткування) в процесі розвитку тваринництва;
- екологічні – вплив зовнішнього середовища, рівня його забрудненості, якості кормів та сировинної бази;
- соціально-економічні – рівень доходів населення, рівень інфляції, зайнятість, матеріальне забезпечення;
- нормативно-правові – державна підтримка, розробка та впровадження нормативно-правових актів, які б могли підвищити ефективність територіального розвитку тваринництва.

Висновки. Важливим елементом стабільного та прогресивного розвитку тваринництва є правильне визначення його основних методологічних засад, методів, принципів та факторів. Проте слід звернути увагу й на їх періодичну мінливість, зумовлену впливом зовнішнього середовища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Методологія науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Методологія_науки
2. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. за ред. А. Є. Конверського. – К.: ЦУЛ, 2010. – 352 с.
3. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: Навч. посіб. / Г. С. Цехмістрова. – К., 2003. – 240 с.
4. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень: Навч. посіб. / В. І. Романчиков. – К.: ЦУЛ, 2007. – 254 с.
5. Тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eslovník.com/>
6. Словник економічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://optikomt.narod.ru/Kurs_lekcij/Economics/s0a.html
7. Лихопій В. І. Актуальні проблеми та перспективи розвитку тваринництва в Україні / В. І. Лихопій // Наукові праці Полтавської держ. аграр. акад. Вип. 2. – Т.3. Економічні науки. – Полтава: ПДАА, 2011. – С. 325-328.
8. Лузан Ю. Я. Стан розвитку тваринництва та напрями виходу його з кризи / Ю. Я. Лузан // Вісник ЖНАЕУ. – 2009. – № 2. – С. 232-242.
9. Рибаченко О. М. Основні проблеми розвитку кормовиробництва в Україні [Текст] / О. М. Рибаченко // Агроінком. – 2011. – №10-12. – С. 34-37.
10. Кошель С. Л. Реалії вітчизняного виробництва та перспективи інноваційного розвитку галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/145.pdf>
11. Лозинська І. В. Контроль якості продукції тваринництва в контексті підвищення конкурентоздатності вітчизняного товаровиробника / І. В. Лозинська // Вісник Сумського нац. аграрного ун-ту. – Суми : СНАУ, 2012. – 196 с.
12. Липський Р. В. Шляхи підвищення трудових ресурсного забезпечення агроформувань // Наукові праці Полтавської держ. аграр. акад. Вип. 2. – Т. 3. Економічні науки. – Полтава : ПДАА, 2011. – С. 160-165.
13. Валінкевич Н. В. Економічні засади формування та розвитку сировинної бази харчової промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2010_5/38.pdf
14. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 374 с.

Методологические аспекты территориального развития животноводства в аграрных предприятиях и хозяйствах населения

Ю.Р. Крива

В статье рассмотрены и обоснованы основные методологические принципы территориального развития животноводства, использование которых сможет улучшить экономические показатели данной отрасли, а также повысить объемы производства, рентабельность и конкурентоспособность продукции животноводства.

Проанализировано влияние внешних факторов, которые, в свою очередь, несут позитивное и негативное влияние на развитие данной отрасли. Также в статье определены научно-методологические основы развития животноводства в аграрных предприятиях и хозяйствах населения территориального расположения, освещены содержание и обоснована суть основных принципов исследования территориального развития животноводства. Практическое применение методологии развития животноводства позволит в будущем улучшить экономическую стабильность отрасли и повысить объемы производства продукции животноводства, что положительно повлияет на развитие экономики региона в целом.

Ключевые слова: животноводство, метод, методология, принцип, фактор.

Надійшла 10.10.2013.